

Eril ve Dişil Cinsiyet Rollerinin Medyada Sunumunun Arka Planı: İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Cinsiyet Algıları Üzerine Bir Araştırma

The Background of the Media Presentation of Masculine and Feminine Gender Roles: A Research on Gender Perceptions of Communication Faculty Students as Media Professionals of the Future

Şengül Altan Arslan, Dr., Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, E-posta: sengul.altanarslan@gmail.com
Hanife Güz, Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi, E-posta: shanife.guz@gmail.com

Anahtar Kelimeler:

Cinsiyetçilik, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik, Cinsiyet Farklılıkları, Örtük Cinsiyetçilik, Gizli Cinsiyetçilik, Kitle İletişim Araçları.

Öz

Toplumsal cinsiyet düzenini yapılandıran bir unsur olarak kitle iletişim araçlarının katkısına geleceğin medya profesyonelleri üzerinden bakmayı amaçlayan bu çalışmada, cinsiyetçilik düzeyi ile bunu etkileyen değişkenler “Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği” üzerinden araştırılmıştır. Ölçek, düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Örneklem 117’si kadın, 75’ i erkek olmak üzere toplam 192 öğrenciden oluşmuştur. Bulgular baba mesleğinin düşmanca cinsiyetçilik açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterdiğini, cinsiyetler arası karşılaştırmalar erkeklerin hem korumacı hem de düşmanca cinsiyetçilik açısından kadınlara göre daha cinsiyetçi tutumlara sahip olduğunu ve cinsiyetçi tutumların uzun süreli ikamet edilen yerden etkilendiğini ortaya koymuştur. Elde edilen veriler alanyazını ile olan uyumluluk ve çelişkiler açısından tartışılmış, katkıları ortaya konularak bazı sınırlılıkları belirtilmiştir.

Keywords:

Sexism, Ambivalent Sexism Theory, Gender Difference, Covert Sexism, Subtle Sexism, Mass Media.

Abstract

Prevent study investigates the sexism and the variables affecting it by using “Ambivalent Sexism Theory” with the purpose of looking at the contribution of Media, as a gender configurator, through media. 192 undergraduate students (117 females, 75 males;) were recruited Ambivalent Sexism Inventory including hostile -benevolent sexism. Findings show that occupation of father has a statistically significant difference in terms of hostile sexism, males have more sexist attitudes than females in terms of both benevolent and hostile sexism in gender comparisons, and that gendered attitudes are influenced by the long-term residence. The obtained findings have been discussed in terms of compatibility and contradictions with the body of literature, and together with contribution of that findings, some limitations of them have been pointed out.

Giriş

Ataerkil toplumların yarattığı süreğen, zamana karşı en iyi direnen kalıp olan toplumsal cinsiyetin ya da yaygın kullanımı ile cinsiyetçiliğin geçtiğimiz yüzyılda gerilediğine tanıklık edilse de, üretilen mitler aracılığı ile kadın ve erkeklerin hayatının her alanını etkilemeye devam ettiği de bir olgudur. Dahası cinsiyetçilikle mücadelede alınan mesafe hem evrensel olmaktan uzaktır hem de ülkeler arasında derin uçurumlar barındırmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 2016 yılında “insani gelişmenin ilerlemesinde kimler dışlanıyor ve bu nasıl, niçin oluyor?” sorularına aranan cevaplarla iki eksen üzerinde yürütülen “İnsani Gelişme Raporu”na göre Türkiye cinsiyetçi tutumların yaygın olduğu bir toplumdur” (UNDP, 2016). Yine bir diğer küresel rapor olan Dünya Ekonomik Forumu tarafından her yıl yayınlanan “Küresel Cinsiyet Uçurumu” 2017 raporuna göre, Türkiye cinsiyet eşitsizliğinde 140 ülke arasında 131. sırada yer almaktadır (World Economic Forum, 2017). Bunda her toplumun sahip olduğu cinsiyete dayalı işbölümünün (Madsen, 2000:69) bireylerin yerine getirdiği rolleri ve sahip olduğu toplumsal statünün yapısını da şekillendirmesinin etkisi vardır (Tomlinson,1999:249). İnsanlığın tarih boyunca belirli bir düzeni sağlayabilmesine hizmet eden bu durum, adil olup olmamasına bakılmaksızın geliştirilen hayali hiyerarşiler ve bu hiyerarşilerin kalıcılığına katkı sağlayan bilimsel mitler yoluyla sürdürülmektedir. Bununla birlikte, kadınların hak arama ve ikincil statülerini sorgulama girişimleri, kadınların “doğa”ları, rolleri, işlevleri, nasıl olmaları ve nasıl olmamaları gerektiğine ilişkin kolay ve kabul gören yargılarda derin ikilemler yaşamasını temellendirmiş, bu anlamın ve ikilemin yeniden sorgulanmasını zorunlu hale getirmiştir.

Değişime kapalı olmayı, gelenekselleşmiş davranış kalıpları içerisinde hareket etmeyi içeren cinsiyetçilik bireylere alışık oldukları düzen içerisinde kalma, dolayısıyla belirsizlikten kaçınma imkanı sunması ve bu durumun dolaylı olarak güven hissi vermesi açısından ataerkil ideoloji ile benzerlik göstermekte, aynı zamanda ataerkil ideolojiden etkilenmektedir. Ayrıca bireylerin gruplar arası eşitsizliğe daha olumlu bakmasına ve ayrımcı davranışlar sergilemelerine de yol açmaktadır (Crandall ve Martinez,1996.1170-1171). Bu noktada önem kazanan konu normların, değerlerin, ahlaki kuralların, tutumların, ideolojilerin, mitlerin ve inançların nesiller arası aktarımında kimlerin etkili olduğu hususudur. Yapılan çok sayıda araştırmada söz konusu aktarımda ebeveynlerin (Kağıtçıbaşı ve Sunar, 1992), eğitim sisteminin (Dökmen, 2015) ve kitle iletişim araçlarının önemli rolü olduğu ortaya konmuştur (Arslan, 2004:5; Oskay, 2014:335-336).

Toplumsal cinsiyet kimliklerinin inşasında medyanın rolüne dikkat çekilirken liberal, radikal, sosyalist, feminist bakış açılarının güçlü ve zayıf yönleri ortaya konmakta, bir yandan bu yaklaşımlarda içerilen mutlakçı dişilik kavramları sorgulanırken, bir yandan da medyanın kadınlarla ilgili yalnızca cinsiyetçi kalıpyargılar sunmasının altı çizilmektedir. Medya ve medya ürünlerinin bu gösterimlerinde kadınların ataerkil toplumdaki konumlarının pekiştirildiği iddia edilmektedir. Buna bağlı olarak medyada yer alan imgelere gönderme yapan Zoonen (1997:165), kadının zaman içerisinde değişen ve medya tarafından sunulan imgeye uygun kalıpların varlığına da işaret etmektedir. Medyanın tüm hayat alanını kuşattığı, şekillendirdiği ve zihinleri yönlendirdiği, tüm

etkinlikleri aynı forma uygun olarak kurgulayarak iklimlendirdiği günümüz dünyasında (Baudrillard, 1997: 20), medyanın bu kimlikleri yeniden biçimlendirmeye aracılık etmesi ve teknolojiye yaşanan ilerlemelerin günlük yaşamın adeta ana unsuru haline gelmesiyle sadece ekonomik, politik ve kültürel gündemi belirlemekle yetinmeyip günlük yaşamı da biçimlendirmesi kaçınılmaz duruma gelmiştir. Bu yönüyle kitle iletişim araçlarının temel aldığı ideoloji de önemlidir. Nitekim birçok araştırmada ataerkil ideolojinin ve ataerkil ideolojiden etkilenen cinsiyetçi söylemlerin nesiller arası aktarımında kitle iletişim araçlarının rolüne dikkat çekilmektedir (Gencel ve Binark, 2000:5-7). Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet düzenini yapılandıran bir unsur olarak kitle iletişim araçlarının ataerkil ideoloji ile ilişkisine diğer unsurların yanı sıra medya profesyonellerinin katkısı üzerinden de bakmak anlamlıdır. Bu anlamda çalışmada; medya profesyonellerinin toplumsal cinsiyet bakış açılarının erkek egemen ideolojinin aktarımı açısından önemli olduğu varsayımından yola çıkılarak geleceğin medya profesyonelleri olan iletişim fakültesi öğrencilerinin cinsiyetçilik düzeyleri ve bunu etkileyen değişkenler “Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği” üzerinden ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu çalışmanın amacı, toplumlarda kişiler ve gruplar arası ilişkileri düzenleme işlevine sahip cinsiyetçilik değişkenlerinin incelenmesi ve cinsiyetçilikle mücadele ve küresel düzeyde atılan adımların ulusal politikalara yansıtılması için geleceğin kitle iletişim profesyonellerinin rolünü ortaya koymaktır. Bu çerçevede, eril ve dişil cinsiyet algıları üzerine yapılan bu araştırmada, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesinde eğitim gören 117 kadın ve 75 erkek olmak üzere 192 öğrenciden oluşan iletişim fakültesi öğrencisi ile yüz yüze görüşülmüştür. Tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilen katılımcılardan, önce açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan bir anket formunu doldurmaları istenmiş, daha sonra ölçek verilmiştir. Elde edilen veriler SPSS programında analiz edilip, sonuçlar ortaya konulmuştur.

Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet ve Gizil/Örtük Cinsiyetçilik

İnsan hayatının toplumu ve kültürü belirleyen, toplumsal kültürel pratikler içinde yeniden üretilen (Özbudun,2007:133) bir kavram olarak konumlandırılması bütün ekonomik, sosyal ve kültürel değişimlerin kadın kimliğine yansımalarını da beraberinde getirmektedir.

Erkekliği ve kadınlığı tanımlayan yasa, norm ve hakların biyolojik gerçeklikten çok insanın hayal gücünü yansıttığını gören ve bu duruma dikkat çekmek için ilk kez toplumsal cinsiyet terimini kullanan Ann Oakley, bunu yaparken cinsiyetin biyolojik anlamının zamanla genişleyen sınırlarına gönderme yapmayı amaçlamıştır (Marshall, 1998:98). Bu ilk girişimin ardından, akademisyenler de yaşanan kafa karışıklığını gidermek üzere biyolojik kategori olan “cinsiyeti” sürekli değişim geçiren, toplumdan topluma farklılık gösteren, sonsuz bir performans, tören ve ritüeller aracılığı ile sürdürülen ve kültürel bir kategori olan “toplumsal cinsiyetten” ayırmıştır. Çünkü cinsiyet denince Oakley’in belirttiği gibi, toplumsal olarak kabul gören bütün rollerin ve biyolojik cinsiyetten bağımsız olarak kadına engel koyan toplumsal kategorilerin devreye girdiği tüm çıplaklığı ile kavranmıştır. Aslında bugün toplumsal cinsiyet olarak tanımladığımız kavram adı daha önceden belirlenmese de kadın hareketlerinin ilk önemli temsilcileri

tarafından ortaya konulmuştur (Capaldi, 2004:335). Bu anlamda Mary Wollstonecraft, kadın olmanın doğal ve değişmez bir olgu olarak kabul edilmesine karşın, ilk günden itibaren medya ile sunulan, yapay olarak yaratılan ve şekillendirilen bir kimlik olduğuna işaret etmiştir (Plumwood, 2004:38). Aynı şekilde Sarah Grimke de “Ekeklerin görevleri/kadınların görevleri, erkeklerin alanı/kadınların alanı hakkındaki fikirler sadece keyfi olarak inşa edilen fikirlerdir” diyerek (Yıldırım, 2005:83) toplumsal cinsiyet ilişkilerinin nasıl kurgulandığına, doğasının nasıl temellendirildiğine ve toplumsal ve kültürel kalıplar olarak nasıl yapılandırıldığına (Hartmann,2006:38; Watkins vd.1996:5) dikkat çekmektedir. Tüm bu hususlar bizi cinsiyetin daha kapsamlı olan “kadın ve erkeğin toplumsal ve kültürel olarak inşa edilen rolleri” tanımına götürmektedir (Keskin, 2014:45). Bu tanım doğumdan itibaren birey için çeşitli rol, davranış ve tutumlarla şekillenen bir toplumsal kategorinin varlığına işaret etmektedir. Genişleyen çerçeve, biyolojik cinsiyetin açıklamakta yetersiz kaldığı “sosyal sınıf” ve kadınlara erkeklerde daha az önem veren “ataerkillik” gibi kavramların da devreye alınmasının önünü açmıştır.

Kadının üzerinde otorite kurmanın bir aracı olan, siyasal-toplumsal ve kültürel ilişkilerce çerçelenmiş yapısı ile kadını sürekli gözetim altında tutan (Yılmaz, 1990:45) ataerkillik, çizdiği özel alana bağımlı, kamusal alandan dışlanmış kadın imajı ile kadına yönelik algıların temelini oluşturmaktadır (Watkins vd, 1996:61). Erkeğin norm olarak alındığı ataerkil sistemde, bireysel ve kurumsal olarak erkeğin üstün statüsünü korumak için inanç ve uygulama sistemi oluşturulmaktadır.

Kadınların erkeklerden yana olan kurallara uymasını zorunlu kılan sistemin eril yapısı bireysel cinsiyetçilik bağlamında bilerek ya da bilmeyerek kadınlara karşı farklı şekilde davranılmasını ve kadınlara psikolojik, ekonomik ve sosyal açıdan zarar verecek davranışları içermektedir. Kurumsal cinsiyetçilik ise erkeğin üstünlüğü üzerine kurulu ekonomi, eğitim, siyaset, din ve devlet gibi yönetim sistemleri sonucunda kadına farklılığını duyuracak, zarar verici ve dışlayıcı davranışlar ile kadınları toplumsal yapı içerisinde erkeklerle eşit konuma taşımayan bir kimlik inşasını (toplumsal cinsiyet) içermektedir (aktaran Sakallı Uğurlu, 2003:2). Buradan yola çıkarak toplumsal cinsiyetin kadın, erkek ve onların cinsiyet rollerine ilişkin olumlu veya olumsuz tutumlar ve davranışlar anlamında ele alındığını söylemek mümkündür.

Ataerkil sistemlerde dikkat çeken bir durumda “erkeklik” ve “kadınlık” tanımlarının karşıtlık üzerinden ortaya konmasıdır. Birbirini dışlamanın söz konusu olduğu bu karşıtlık erkeğin üstünlüğüne dayanan hiyerarşik bir karşıtlıktır. Erkeği hiyerarşik olarak üstün tutan sistemin yaygınlığına hatta baskınlığına rağmen gerek toplumsal cinsiyet kavramındaki netleşme gerekse kadın hareketindeki gelişmeler ve bu gelişmelerin birçok alanı etkilemesi, kadının kimlik algısına da yansımış, kadının özel ve kamusal alandaki konumunun sorgulanmasına ve dönüştürülmesine zemin hazırlamıştır (Sevim, 2005:64; İmançer, 2002:156). Tüm sorgulama ve dönüşmeye rağmen eleştirel yaklaşımı esas alan, yeni metodolojik ve kuramsal bakış açısı ile konulara yaklaşan feminist hareketin de (Gök, 2016:463) belirttiği gibi, bazı ülkelerde yürürlüğe konan yasalar ve onların cezai yaptırımları nedeniyle kaba ayrımcılık örnekleri sergilenmese de ayrımcılık şekil değiştirerek varlığını devam ettirmektedir (Ekehammar vd., 2000:310). Cinsiyetçi tutumların adeta yeraltına çekilmesinin söz konusu olduğu bu yeni ortamda, cinsiyetçilik

örtük veya gizil olarak varlığını sürdürmektedir. Örtük cinsiyetçiler kadını aşağılayan cinsiyetçi şakalar yapıp, kadının başarısız olması için bilinçli şekilde ortam yaratırken (Brant vd., 1999:349-350), gizli cinsiyetçiler eşitliği yok sayan davranışları normal görmektedir (Ronai vd., 1997:1-12). Gerek örtük gerekse gizli cinsiyetçilikte kadın erkek eşitliğinin kabul edilmesi ancak buna rağmen kadınların önemsenmemesi söz konusudur (Sakallı Uğurlu, 2003:4). Bağımlı doğalar kategorisinde daha çok kadınların örneklendiğine ve kadınların toplumsal ortalamaya tam bağlılık sergilediğine dikkat çeken Simmel, bu bağımlılığın da cinsiyet rollerini temellendirdiğine vurgu yapmaktadır (Crane, 2003:56). Kadının özel alandaki ev kadınlığı, annelik ve eş gibi rolleri onu ikinciliğe mahkum etmekte (Thomsen, 2008:34), ekonomik olarak özgürlüğünü elinden alıp erkeğe bağımlı hale getirerek kadını ikincilliğin odağına yaklaştırmaktadır. Bu anlamda kadının benliği bağımlılık sürecini etkin olarak yöneten, bağımlı bir doğaya sahip, fark edilmeye, ilgi çekmeye ve eşsiz olmaya ihtiyaç duyan ideal bir alan olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, kadınların fiziksel eksikliği ne geçmişte, ne de şimdi kadının toplumda ikincil statüye itilmesinin yeterli bir açıklamasını oluşturmaz. Bu durumun ideolojinin işlevi olarak her iki cinsin de paylaştığı baskının sonucu olduğu belirtilmektedir (Michel, 1995:87).

Cinsiyet Rollerinin Kaynağı: Kadın ve Erkek Farklarının Arka Planı

Ecevit'e göre (2011:4) 1970'lere dayandırılan toplumsal cinsiyet çalışmalarında üç önemli aşama kaydedilmiştir. Bunlardan ilki doğuştan gelen cinsiyet farklarına vurgu yapan, diğer bir deyişle farklılıkların biyolojiden kaynaklandığını belirten aşamadır. Gültekin'in de belirttiği gibi (2014:24), bu aşamada ortaya atılan bilimsel verilerle kadının sürekli alt grup olduğu kanıtlanmaya çalışılmaktadır. Fiziksel güç ile sosyal güç arasında bağlantı kuran, evrime gönderme yapan bu aşama kendi içinde yaşadığı çelişkilerden yola çıkarak püskürtülmüştür. Zira biyolojik kuram tarafından dile getirilen farklılıkların bilimsel olarak doğrulandığı iddia edilse de kadının sosyal statüsündeki ikincil konumunun gerekçelerini açıklamaktan uzaktır.

Bu noktada cinsiyetin diğer bir deyişle "kadınlık" ve "erkekliğin" değiştirilemez olduğu, ancak toplumsal cinsiyetin beşeri, dolayısıyla kültürel olduğu gerçeğinden hareket eden toplumsal cinsiyet çalışmalarının ikinci aşamasına geçilir. Zira toplumsal cinsiyeti açıklamakta biyolojik yaklaşımın yetersiz kaldığını öne süren ana akım yaklaşımlara göre cinsiyet rolleri öğrenme ve bilişsel mekanizmalara göre şekillenmektedir (Keskin ve Ulusan; 2016:53). Burada öğrenilen toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsallaşma devreye alınmaktadır. Ecevit (2011:4), bu yaklaşımın temelinde kadınlar ve erkekler için doğuştan gelen psikolojik eğilim ve rollerin tanımlanması yerine, toplumsal cinsiyet rollerinin sonradan kazanıldığı ve belli bazı toplumsal koşullar ve aktörlerin etkisi ile şekillendiği hususunun yer aldığını belirtmektedir. Bu yaklaşıma göre, söz konusu farklılıklar farklı sosyalleşme deneyimlerinden oluşmaktadır. Toplumun kadınlarla ilgili beklentisi dişil cinsiyet rollerini belirlerken, erkeklerle ilgili beklentiler eril cinsiyet rollerini belirlemektedir (Dulin, 2007:105). Toplumlarda kadın ve erkeğe özgü cinsiyet rolleri kısmen farklılık gösterse de pek çok toplumda erkek kaynak sağlayıcı, kadın ise

aile fertlerini yeniden üretime hazırlayan kişi olarak görülmekte, kadın daha az kaynak ve güce sahip olmaktadır. Cinsiyetler arası hiyerarşinin kaynağı olan ataerkil sistemin bir ürünü olarak karşımıza çıkan bu yapılanma doğum kontrol yöntemlerinin gelişmesi, kadınların eğitim oranlarının yükselmesi ve farklı mesleklere yönelmesi, dolayısıyla doğum oranlarının düşmesine rağmen kadınların neden hala erkeklere göre daha az güce sahip olduğunu açıklayamamaktadır. Bu yaklaşım biyolojik yaklaşımın kadının ikincil konumunu açıklamakta yetersiz kaldığı noktalara ışık tutmakla beraber yine de eksik kalan hususlar söz konusudur (Polat, 2016:18-30). Bu eksiklikleri gidermek üzere, geçmişten günümüze gerçekleştirilen çalışmaların üçüncü aşaması devreye alınarak toplumsal cinsiyet-sosyal sınıf ilişkisine dikkat çekilmektedir.

Üçüncü aşamada toplumsal cinsiyetin bütün sosyal sistemlerde (sınıflı ve ataerkil) merkezi bir rolü olduğuna dikkat çekilmiştir. Yani toplumsal cinsiyet, ücretli çalışma, aile, politika, gündelik yaşam, ekonomik kalkınma, hukuk, eğitim ve daha birçok alan analizlere katılmıştır (Ecevit, 2011:4). Bu bağlamda araştırmamızın çıkış noktası sosyal sistemlerin analize katıldığı durumlar göz ardı edilmeksizin toplumsal cinsiyet rollerinin sonradan kazanıldığı ve belli bazı toplumsal koşullar ve aktörlerin etkisi ile şekillendiğini öne süren ikinci yaklaşım olacaktır. Araştırma özellikle toplumumuzda sıklıkla dile getirilen “kadınlar baş tacımız, erkeğin sözü geçer görünür ama asıl kadın erkeği yönetir vb.” mitlerin gerçeklerle oluşturduğu paradokstan yola çıkarak Glick ve Fiske’nin (1996, 1997) Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı’na dayandırılmaktadır.

Söz konusu kuramın seçilme nedeni kuramın çıkış noktası olan cinsiyetçiliği sadece karşıtlık ya da düşmanca tutumlar üzerinden tanımlamanın yetersiz ve eksik kalacağından hareket etmesi ve cinsiyetçiliğin korumacı tutumları da kapsayan boyutları olduğu ve bu nedenle çelişik bir yapıya sahip olduğu görüşünü ispatlayan söylemlere paralellik göstermesidir. Düşmanca cinsiyetçilik (DC) açık bir şekilde fark edilebilirken ya da olumsuz sonuçlarını gözlemek son derece kolayken, korumacı cinsiyetçilikte (KC) bu kolay olmadığı gibi olumsuz bir tutum olarak algılanmaması da söz konusu olabilmektedir. Oysaki hem korumacı hem de düşmanca cinsiyetçilik aracılığıyla erkek egemen sistemde kadınlara yönelik olarak uygulanan ayrımcılık meşrulaştırılmaktadır. Bu meşrulaştırma sürecinde düşmanca cinsiyetçi inançlar kadınları ekonomik, yasal ve politik kurumlar üzerinde güç kullanmak için yetersiz olarak karakterize ederken, korumacı cinsiyetçilik kadınları ev içi rollere hapsedmek için uygun bir açıklama sağlamakta, bir anlamda düşmanca cinsiyetçiliği telafi ettiği ya da meşrulaştırdığı ileri sürülmektedir (Glick ve Fiske, 1996:508).

Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik kuramına göre toplumdaki kadınların korunmaya muhtaç olduğu ve erkeklerin de bu koruyuculuk rolünü üstlenmeleri gerektiği yönündeki tutumların altında yatan sebeplerden biri kadın ve erkek arasındaki statü farkıdır (Glick ve Fiske, 2001:116). Bir ailede çocuklar için temel rol modeli sayılan anne ve babanın statüleri (örn., annenin eğitilmiş ve yüksek statülü bir işte çalışması durumu) çocukların cinsiyetçi düşüncelerine doğrudan etki edebilir (Leaper ve Friedman, 2007:583). Bu çerçevede, her ne kadar ebeveyn mesleki statüsü ve eğitim düzeyi gibi değişkenler, psikolojik bir yapıyı temsil etmeseler de cinsiyetçiliğin öğrenilmesine cinsiyetçi sisteme aykırılık oluşturarak katkı sağlayabilirler (Kuzlak vd. 2017:93). Bunun yanı sıra, kişilerin

birincil eğitim gördükleri ve tutumlarının etkilendiği yer olan ailede rol model ve öğretici konumda olan anne babaların eğitimi, mesleki ve sosyal statüsü gibi çocukların hayatına fazlaca etki edebilecek değişkenlerin cinsiyetçilik gibi psikolojik faktörlerle ilişkisini öğrenmek bu faktörleri anlamaya büyük katkı sağlayabilir.

Ebeveynlerin, bireylerin sosyalleşmesinde önemli rolleri olduğu psikoloji yazınında sıklıkla dile getirilen bir husustur. Nitekim yapılan çalışmalarda çocukların cinsiyet rollerine dair tutumlarında ebeveynlerinin tutumlarıyla ortaklıklar olduğu, annelerin kendi cinsiyet rollerine dair tutumlarını kız çocuklarına aktardıkları; kızlar ve annelerinin cinsiyet rolleri ile tutumları arasında yüksek ve olumlu ilişki olduğunu ortaya konulmuştur (Tenenbaum ve Leaper, 2002; Kulik, 2004; Zeyneloğlu, 2008). Bu bulgular çerçevesinde, ebeveynlerin çocukların sahip oldukları sosyal duruşları inşa etme ve şekillendirmede önemli bir rol oynadıkları çıkarımına ulaşmak beklenen bir durumdur. Nitekim Cüceloğlu'nun da belirttiği gibi (2005), çocuğun aile içinde kurduğu ilişkiler cinsiyetine uygun olarak etiketlenen çocuğun etiketine uygun roller kazanması için sürekli teşvik edilmeleri nedeniyle onun toplumsal cinsiyet tutumlarını da etkileyecek bir husus oluşturabilir. Zeyneloğlu (2008) çocukların toplumsal cinsiyete ilişkin kazanımlarını etkileyen unsurlar arasında ebeveynlerin birliktelik durumu ve aile tipini de saymıştır. Bu görüşü destekler biçimde lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşüncelerini öğrenmek üzere bir çalışma yürüten Burt ve Scott (2002:242) elde ettikleri bulgulardan yola çıkarak, iki ebeveyni ile yaşayan öğrencilerin eşitlikçi bir görüş belirlediklerini öne sürmüştür.

Bireylerin sosyal duruşlarını inşa eden ve şekillendiren diğer iki önemli kaynaktan eğitim sistemi ve kitle iletişim araçlarıdır. Temsilde adaletsizlik ve cinsiyetleri kalıp yargıları doğrulayacak şekilde sunması ile toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının oluşmasına katkı sunan bu kaynaklar, Güler'in de belirttiği gibi (2014:6027) egemen ideolojinin aygıtları olarak hem egemen ideolojiyi yerleştirmekte hem de yeri geldiğinde gerekli düzenleme ve düzeltmeleri yapmaktadır.

Kitle iletişim araçları ve eğitim sistemi vasıtası ile dolaşıma sokulan “kadınlık” ve “erkeklik” biçimleri, toplumsal cinsiyetin inşasına katkıda bulunurken, kadınsı ve erkeksi özellikleri de geniş kitlelere aktarırlar. Kurgusal bir atmosfer olarak, toplumdaki ‘gerçek’ (!) kadınlar hakkında belli bir ölçüde bilgi verebilir (Şimşek, 2000: 1). Bu yönüyle önemli TV tüketicisi olan kadınlar ve çocukların izledikleri programlarda en çok karşısına çıkan durum erkekliğin yüceltilmesidir.

Bu çerçevede, kitle iletişim araçlarının erkeğin üstünlüğü mitini esas alan cinsiyetçi tutumları nesilden nesile aktarma rolü dikkate alınarak geleceğin profesyonellerinin bu konudaki durumlarını ortaya koymak ve bu durumu değiştirmek için yapılabilecekler ışık tutmak amacıyla bu araştırma planlanmıştır. Araştırmanın değişkenlerinden olan mesleki ve sosyal statü çok az çalışma tarafından ele alınmıştır (Montanies vd. 2012:475). Literatürde uzun süreli ikamet edilen yere ilişkin bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla çalışma ile alan yazınına katkı sunulacak, ebeveynlere dair özelliklerin hem kız hem erkek çocukların sahip olduğu değerlerle ilişkilerine açıklamalar getirilecektir. Bu çalışma anne-babanın birlikteliği, eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzeyi, mesleki statüleri ve uzun

süre ikamet edilen bölgenin bireylerin cinsiyetçiliği ile ilişkisini anlamayı ve buna ilişkin algıları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda katılımcıların anne ve babalarının meslekleri, eğitim düzeyleri, sosyo ekonomik statüleri, birliktelikleri ile uzun süreli ikamet edilen yer bilgisi öğrenilmiş, bu değişkenlerin kadın ve erkek katılımcıların cinsiyetçiliği ile ilişkisi araştırılmıştır. Bu çalışmanın hipotezleri şu şekildedir;

Hipotez 1: Ebeveynlerin eğitim düzeyi ve mesleki statüsü arttıkça kadın ve erkek katılımcıların düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik değerlerinin azalması beklenmektedir.

Hipotez 2: Yaşanılan bölge ve sosyo-ekonomik statü cinsiyetçilik değerlerinde önemli bir değişkendir.

Yöntem

Örneklem

Çalışmanın örneklemini Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesinde eğitim gören 117 kadın ve 75 erkek olmak üzere 192 öğrenciden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgiler Formu: Katılımcıların yaş ve cinsiyet bilgileri ile anne ve babalarının mesleki statüleri, eğitim düzeyleri, sosyo-ekonomik durumları, uzun süreli yaşanan bölge, ebeveyn birlikteliğine ilişkin soruları içeren formdur. Söz konusu formda sorular açık uçlu sorulmuş ve araştırmacılar tarafından gruplandırma yapılmıştır.

Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği (ÇDCÖ): Cinsiyetçilik seviyesini ölçmek için katılımcılara ÇDCÖ ölçeği sunulmuştur. Düşmanca Cinsiyetçilik (DC) ve Korumacı Cinsiyetçilik (KC) olmak üzere iki alt boyuttan oluşan bu ölçek Glick ve Fiske (1996) tarafından geliştirilmiş ve Sakallı-Uğurlu (2002) tarafından Türkiye örneğine uyarlanmıştır. Söz konusu ölçek korumacı ve düşmanca cinsiyetçiliği anlamak üzere ataerkillik, cinsiyetler arası farklılaşma ve heteroseksüellik olmak üzere üç ana unsurdan yararlanmaktadır (Sakallı-Uğurlu, 2003:8). Bu unsurlar ataerkillik (erkeğin ekonomik, kanuni ve politik üstünlüğü), cinsiyetler arası farklılaştırma (kadına ve erkeğe birçok toplumda verilen sosyal roller) ve heteroseksüellik (cinsel üretkenlik) olarak belirlenmiştir. Söz konusu unsurlar her iki cinsiyetçilik biçimi açısından (düşmanca ve korumacı) ortak olsa da aralarında ele alış biçimi açısından farklar vardır (aktaran Sakallı-Uğurlu, 2003:8). Düşmanca cinsiyetçilikte ataerkillik baskıcı biçimde ortaya çıkarken, korumacı cinsiyetçilikte bu koruyucu ataerkillik biçimini almakta; cinsiyetler arası farklılaşma düşmanca cinsiyetçilikte yarışmacı bir farklılaşmaya bürünürken, korumacı cinsiyetçilikte tamamlayıcı bir farklılaşma söz konusu olmaktadır. Yine heteroseksüellik boyutunda düşmanca cinsiyetçilikte kadın seks objesi haline gelirken, korumacı cinsiyetçilikte bunun bir bağımlılık ve sevgi biçimine büründüğü görülmektedir (Glick ve Fiske, 1996). Diğer bir deyişle çelişik duygulu cinsiyetin bir boyutu olan düşmanca cinsiyetçilik kadınlarla ilgili genelleştirilmiş olumsuz tutumlar olarak tanımlanmakta; erkeğin gücünü, geleneksel cinsiyet rollerini ve kadının aşağı görülerek cinsel obje olarak istismar edilmesini

meşrulaştırmaktadır. Korumacı cinsiyetçilik ise geleneksel normlara uyan kadınların korunması, yüceltilmesi ve sevilmesi şeklindeki olumlu tutumları içermektedir (Glick ve Fiske, 1997). Erkeğin kadına olan bağımlılığına, kadınla erkek arasındaki ilişkinin romantik görünümüne vurgu yapan korumacı cinsiyetçilik, aynı zamanda erkek kadar yetkin olmaması nedeniyle kadının daha düşük konumda yer aldığını sevecen ve nazik şekilde meşrulaştırmaya çalışmaktadır (Sakallı Uğurlu, 2003: 8-10).

Bireylerin her iki cinsiyetçiliği de barındırmasının onlarda kadınlara karşı çelişik duygular yarattığı görüşünden hareket eden Glick ve Fiske (1996) söz konusu çelişik duygulu cinsiyetçiliği ölçmek için 11 tanesi düşmanca 11 tanesi korumacı cinsiyeti ölçmek için 22 maddelik bir ölçek geliştirmiştir. DC boyutunda kadınlara yönelik açıkça olumsuz tutumlarla ilgili maddeler yer almaktayken (örn., Kadınlar çok çabuk alınırlar), KC boyutu görünürde kadınlara karşı olumlu olan ama alttan alta kadınların erkeklerden daha zayıf olduğunu vurgulayan tutumlardan oluşmaktadır (örn., Bir felaket durumunda kadınlar erkeklerden önce kurtarılmalıdır).

Ölçek beş dereceli olarak (1=kesinlikle katılmıyorum, 5=kesinlikle katılıyorum) yapılandırılmıştır. Buna göre ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek cinsiyetçilik değerlerine sahiplik anlamına gelmektedir.

İşlem

Bu çalışma Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesinin Halkla ilişkiler ve Tanıtım bölümü ile Gazetecilik bölümü ikinci ve üçüncü sınıf öğrencileri üzerinden yürütülmüştür. Katılımcılara cinsiyetçilikle ilgili bir araştırma yapılacağı söylenmiş ve araştırmaya katılıp katılmayacakları sorulmuştur. Katılmayı kabul edenlere demografik bilgiler formu ve ÇDCÖ verilerek ölçeğin eksiksiz cevaplanması istenmiştir. Katılımcılar demografik bilgi formunu ve ölçeği doldurduktan sonra söz konusu formlar geri toplanmıştır.

Bulgular

Demografik Bulgular

Araştırmaya katılanların cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde %60.9'unu kadınların, %39,1'ini ise erkeklerin oluşturduğu görülmüştür. Araştırmaya katılanların %90,6'sının anne ve babaları birlikte iken, %9,4'ünün birlikte olmadığı, %51.6'sının uzun süreli ikamet yerinin İç Anadolu, %13.5'inin Marmara, %12'sinin Akdeniz, %9.4'ünün Ege, %6.8 inin Akdeniz ve Doğu-Güneydoğu Anadolu bölgesi olduğu tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Uzun Süre İkamet Edilen Bölge.

Yaşanılan Bölge	N	%
İç Anadolu	99	51,6
Doğu ve Güneydoğu	13	6,8
Ege	18	9,4
Marmara	26	13,5
Karadeniz	13	6,8
Akdeniz	23	12,0
Toplam	192	100

Katılımcıların ebeveynlerinin eğitim düzeylerine bakıldığında; annenin eğitim düzeyinin % 43,8 ile ilköğretimde yoğunlaştığı, bunu %42,7 ile lisenin takip ettiği; babanın eğitim düzeyinin ise %43,2'lik oranla lisede yoğunlaştığı görülmektedir (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2: Anne ve Baba Eğitim Düzeyi

Değişkenler	Anne		Baba	
	N	%	N	%
İlköğretim	84	43,8	49	25,5
Lise	82	42,7	83	43,2
Lisans	23	12	52	28,1
Lisansüstü	3	1,6	6	3,1
Toplam	192	100	192	100

Demografik bilgilerden bir diğeri olan sosyo-ekonomik duruma ilişkin veriler incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun aile gelirinin %31.8'lik bir oranla 2500-3500 TL arasında olduğu, bunu % 26.6'lık oranla 1500-2500 TL, %23.4'lük oranla 3500-5000 TL'lik gelir grubunun takip ettiği bulunmuştur.

Tablo 3: *Şoçyo-ekonomik Düzey Bilgileri*

<i>Gelir Düzeyi (TL)</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
<i>0-1500</i>	<i>10</i>	<i>5,2</i>
<i>1501-2500</i>	<i>51</i>	<i>26,6</i>
<i>2501-3500</i>	<i>61</i>	<i>31,8</i>
<i>3501-5000</i>	<i>45</i>	<i>23,4</i>
<i>5000 ve üstü</i>	<i>25</i>	<i>13,0</i>
<i>Toplam</i>	<i>192</i>	<i>100</i>

Araştırmaya katılanların ailelerinin parçalanmış aile olup olmadığı ile ilgili veriler incelendiğinde ailelerin %90,6'lık gibi büyük bir oranla birlikte yaşadığı tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4. *Anne-baba Birlikteliği ile İlgili Bilgiler.*

<i>Anne-baba Birlikteliği</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
<i>Birlikte</i>	<i>174</i>	<i>90,6</i>
<i>Birlikte Değil</i>	<i>18</i>	<i>9,4</i>
<i>Toplam</i>	<i>192</i>	<i>100</i>

Araştırmada ele alınan bir diğer değişken ebeveynlerin meslekleri olmuştur. Demografik formda yer alan bilgiler doğrultusunda ebeveyn meslekleri araştırmacılar tarafından eğitim, sağlık, güvenlik olarak gruplandırılmış, bir grup oluşturmayacak kadar az sayıda olan meslekler diğer başlığı altında ele alınmıştır. Bu doğrultuda araştırmaya katılanların annelerinin %74,5 gibi yüksek bir oranda ev hanımı oldukları, babaların ise diğer kategorisinde yoğunlaştığı görülmüştür (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5: Ebeveynlerin Mesleklere Göre Dağılımı

Meslek	Anne		Baba	
	N	%	N	%
Eğitimci	14	7,3	19	9,9
Sağlıkçı	5	2,6	18	9,4
Güvenlik Personeli	-	-	21	10,9
Ev Hanımı	143	74,5	-	-
Diğer	30	15,6	134	69,8
Toplam	192	100	192	100

Araştırmanın değişkenleri olan anne baba eğitim düzeyi, anne baba mesleği, sosyo-ekonomik düzey, ebeveynlerin birlikte olma durumu ve uzun süreli ikamet edilen yer ile ölçekler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını ortaya koymak için Tek yönlü ANOVA (F testi) yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda sadece DC açısından baba mesleğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur (Bkz. Tablo 6).

Tablo 6. Baba Mesleği ve Ölçek Analizi

Ölçek	Baba Meslek	N	Ortalama	SS	F	p
Düşmanca	Eğitimci	19	36,16	7,93	3,078	0,029*
	Sağlıkçı	18	30,67	9,20		
	Güvenlik Personeli	21	28,00	9,31		
	Diğer	134	31,24	8,51		
Korumacı	Eğitimci	19	33,89	7,49	1,658	0,178
	Sağlıkçı	18	30,72	6,49		
	Güvenlik Personeli	21	29,38	8,51		
	Diğer	134	32,96	8,28		
Tümü	Eğitimci	19	70,05	13,17	3,127	0,027*
	Sağlıkçı	18	61,39	11,60		
	Güvenlik Personeli	21	57,38	14,18		
	Diğer	134	64,19	13,80		

Tablonun incelenmesinden de görüldüğü gibi, babanın mesleğinin güvenlik personeli olması durumunda DC ($p=0,029 < \alpha=0,05$) ölçek türü ve toplam cinsiyetçiliği (TC) ölçek ölçekte ($p=0,027 < \alpha=0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Diğer bir deyişle babaları güvenlikçi olan katılımcılar diğer mesleklerdeki ebeveynlere sahip olan katılımcılara göre daha fazla DC tutumlara sahiptir.

Cinsiyet Farklılıkları

Öncelikle değişkenlerin cinsiyetlere göre ortalamaları ve standart sapmaları alınmış ve bağımsız örneklem t testi ile sınanmıştır. Çalışmanın değişkenleri olan ebeveyn eğitim düzeyleri, mesleki statüleri ve sosyo-ekonomik düzeyleri ile ebeveynleri birlikte olup olmadığı, uzun süreli ikamet edilen yerin DC ve KC üzerinde farklılık yaratıp yaratmadığı incelenmiştir (Bkz. Tablo 7).

Tablo 7: Kadın ve Erkek Katılımcıların Cinsiyetçilik Türleri ve Değişkenler Açısından Farkları

Değişkenler	Kadın		Erkek		t	df	p değeri
	Ort	S	Ort	S			
Anne Eğitim Düzeyi	1.94	0.64	1.81	0.84	-1.51	190	0.13
Anne Meslek Statüsü	0.70	1.44	0.82	1.48	-0.58	190	0.56
Baba Eğitim Düzeyi	2.02	0.78	2.18	0.84	-1.34	190	0.18
Baba Meslek Statüsü	3.47	0.91	3.30	1.15	1.09	190	0.27
Gelir	2.96	1.11	3.37	1.04	-2.52	190	0.01*
Birlikte	1.08	0.28	1.10	0.31	-0.48	190	0.62
Uzun süreli İkamet	2.59	1.87	2.42	1.80	0.62	190	0.53
Düşmanca Cinsiyetçilik	2.57	0.74	3.26	0.68	-6.46	190	0.00*
Korumacı Cinsiyetçilik	2.86	0.75	3.08	0.69	-2.00	190	0.04*
Toplam Cinsiyetçilik	2.72	0.62	3.17	0.53	-5.21	190	0.00*

Tablodan da görüldüğü gibi, gerek DC, gerek KC, gerekse TC açısından cinsiyetler arasında anlamlı farklar tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, kadınlar (Ort.=2.96 ve S=1.11) ve erkekler (Ort.=3.37 ve S=1.04) ailelerinin gelir düzeyleri açısından farklılaştığı (t=-2.52 ve p=0.01) tespit edilmiştir. Buna göre erkeklerin ailelerinin gelir düzeyi kadınların ailelerinin gelir düzeyine göre daha yüksektir. Ayrıca, kadınlar (Ort.=2.57 ve S=0.74) ve erkekler (Ort.=3.26 ve S=0.68) DC değerinde farklılaşmışlardır (t=-6.46 ve p=0.00). Bu bulgu erkeklerin kadınlardan daha fazla kadınlara yönelik açıkça düşmanlık içeren tutumlara sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Kadınlar (Ort.=2.86 ve S=0.75) ve erkekler (Ort.=3.08 ve S=0.69) KC değerinde de farklılaşmışlardır (t=-2.00 ve p=0.04). Diğer bir değişle, kadınlara karşı görünürde olumlu ancak alttan alta onların daha zayıf olduğunu vurgulayan bu cinsiyetçilik türünde de erkekler daha cinsiyetçi tutumlara sahiptir. Analiz sonuçları, kadınlar (Ort.=2.72 ve S=0.62) ve erkeklerin (Ort.=3.17 ve S=0.53) hem düşmanca hem de korumacı cinsiyetçiliği içeren toplam cinsiyetçilik değerinde de farklılaşarak (t=-5.21 ve p=0.00), erkeklerin kadınlara göre daha cinsiyetçi tutumlara sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Korelasyon Analizi

Çalışmanın hipotezlerini test edebilmek amacıyla, değişkenler Pearson Korelasyon Analizi ile test edilmiştir (Bkz. Tablo 8).

Tablo 8. Cinsiyet Bağlamında Değişkenlerin Korelasyon Katsayıları.¹

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Anne Eğt. Düzeyi	---	.53***	.18	-.02	.33**	-.13	-.02	-.03	-.04
2. Baba Eğt. Düzeyi	.51***	---	-.00	-.21	.43***	-.08	.02	.01	.02
3. Anne Mes. Statü	.00	.06	---	.11	.12	.04	-.01	.04	.01
4. Baba Mes. Statü	-.09	-.35***	-.05	---	-.29**	-.05	-.05	.07	.01
5. Gelir Durumu	.39***	.41***	.02	-.15	---	-.03	.08	-.08	.00
6. İkamet Yeri	-.11	-.15	.03	-.04	-.14	---	-.25*	-.01	-.17
7. Düşmanca Cinsiyetçilik	.03	-.05	-.03	-.10	-.04	.13	---	.18	.76***
8. Korumacı Cinsiyetçilik	-.06	-.01	-.09	.01	.06	-.13	.37***	---	.77***
9. Toplam Cinsiyetçilik	-.02	-.04	-.07	-.05	.01	-.00	.82***	.83***	---

*p=.05, **p=.01, ***p=.001

Analiz sonuçları “ebeveynlerin eğitim düzeyi ve mesleki statüsü arttıkça kadın ve erkek katılımcıların düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik değerlerinin azalacağı” hipotezi açısından ele alındığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Analiz sonuçları “yaşanılan bölge ve sosyo-ekonomik statünün cinsiyetçilik değerinde önemli bir değişken oluşturduğu” şeklindeki diğer hipotez açısından değerlendirildiğinde hipotezin kısmen desteklendiği görülmüştür. Buna göre sosyo-ekonomik düzeyin cinsiyetçi tutumları etkilediğine dair istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilemezken, uzun süreli ikamet edilen yer açısından anlamlı fark elde edilmiştir.

Uzun süreli ikamet edilen yer kadın katılımcılar açısından istatistiksel olarak anlamlı sonuç vermezken, erkek katılımcılarda ikamet yeri ile DC ($r = -.25, p < .05$) arasında negatif korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Yani aralarında zıt bir ilişki mevcuttur. Yerleşim yeri düşmanca cinsiyetçilik üzerinde etkilidir. Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda uzun süreli ikamet edilen yere ilişkin verilerin ortalamaları karşılaştırılmıştır (Bkz. Tablo 9).

Tablo 9’un incelenmesinden de görüleceği gibi, Karadeniz bölgesinde uzun süreli ikamet eden erkekler tüm cinsiyetçilik türlerinde cinsiyetçi tutumlara sahipken Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindekiler DC ve TC, İç Anadolu bölgesinde uzun süreli ikamet edenlerde ise KC tutumlarına daha fazla sahiptir.

Tablo 9. İkamet Yeri, DC, KC ve TC İlişkisi

	Bölgeler	N	Ortalama
DC	İç Anadolu	99	2.83
	G.D. ve D.A.	13	3.23
	Ege	18	2.60
	Marmara	26	2.91
	Karadeniz	13	3.12
	Akdeniz	23	2.63
KC	İç Anadolu	99	3.03
	G.D. ve D.A.	13	2.90
	Ege	18	2.73
	Marmara	26	2.91
	Karadeniz	13	3.03
	Akdeniz	23	2.78
TC	İç Anadolu	99	2.93
	G.D. ve D.A.	13	3.06
	Ege	18	2.66
	Marmara	26	2.91
	Karadeniz	13	3.08
	Akdeniz	23	2.71

Buna ek olarak yine erkeklerde DC ile TC ($r = .76, p < .001$) ve KC ile TC ($r = .77, p < .001$) arasında pozitif korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Yani aralarında aynı yönlü bir ilişki mevcuttur. Diğer bir değişle hem KC hem de DC' de artış toplam cinsiyetçilik değerlerinin artmasına neden olmaktadır.

Kadın katılımcılarda ise KC ile DC ($r = .37, p < .001$), KC ile TC ($r = .82, p < .001$) ve TC ile KC ($r = .83, p < .001$) arasında pozitif korelasyon mevcuttur. Yani aralarında aynı yönlü bir ilişki mevcuttur. Diğer bir değişle erkeklerden farklı olarak kadınlarda artan KC, DC ve TC değerlerinin artmasına neden olurken, DC' nin KC veya TC arttırdığına ilişkin istatistiksel olarak anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmayla kişiler ve gruplar arası ilişkiler üzerinde etkili olan cinsiyetçiliği etkileyen değişkenlerin incelenmesi ve ataerkil ideoloji ve bu ideolojinin nesiller arasındaki aktarımı konusunda oynayabilecekleri role ilişkin geleceğin kitle iletişim profesyonellerinin cinsiyetçilik düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için anne-baba eğitim düzeyi ve mesleki statüsü, uzun süreli ikamet

edilen bölge, ailenin sosyo-ekonomik durumu, ailenin birlikteliği ile bireylerin DC, KC arasındaki ilişki ele alınmıştır.

Bulgular düşük statülü mesleğe sahip babaya sahip olan katılımcıların daha fazla DC tutumlara sahip olduğuna ilişkin istatistiksel olarak anlamlı fark ortaya koymuştur. Cinsiyet farklarını tespit etmek üzere yapılan analizlerde kadınların cinsiyetçi tutumlara sahip olduğuna dair istatistiksel olarak anlamlı sonuca ulaşamazken, erkeklerin DC ve TC skorlarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu, diğer bir değişle kızlara göre DC ve TC tutumlarına sahip olduğu görülmüştür.

Araştırmanın hipotezlerini test etmek için yapılan istatistiksel analizde ise, anne baba eğitim durumu ve mesleki statüsünün artmasının kadın ve erkek katılımcıların DC ve KC değerlerini azaltacağı hipotezini destekleyecek istatistiki verilere ulaşamamıştır. Literatürde hipotezi tam veya Kuzlak, Çuvaş ve Sakallı-Uğurlu'nun (2017:98) çalışmasında olduğu gibi (annenin eğitim düzeyi ve mesleki statüsünün artması durumunda kızların KC ve DC tutumlarının azaldığı, ancak erkekler açısından anlamlı bir değişikliğe neden olmadığı, babanın mesleki statü ve eğitim düzeyi ele alındığında ise kızlarda sadece babanın mesleki statüsünün yüksek olması durumunda DC tutumların azaldığı, erkekler için anlamlı bir ilişki bulunamadığı) kısmen destekleyen çalışmalar bulunmaktadır.

Özellikle annenin eğitimi olması ve yüksek statülü bir işe sahip olmasının tek başına cinsiyetçi söyleme aykırı bir yapı oluşturacağı, çocukların cinsiyetçi düşüncelere doğrudan etki ederek cinsiyetçilik değerlerini düşüreceği düşüncesinden hareketle ortaya atılan hipoteze ilişkin istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bunun bir nedeni demografik bilgilerin incelenmesinden de görüleceği gibi araştırmaya katılan katılımcıların bu değişkenler açısından nispeten homojen bir dağılım göstermesi olabilir. Nitekim veriler incelendiğinde, araştırmaya katılan katılımcıların annelerinin %86.5 gibi yüksek bir oranda ilköğretim ve lise mezuniyetinde yoğunlaşması, babalarının ise %68.7'sinin bu durumda olması istatistiksel olarak anlamlı bir fark çıkmamasının nedeni olarak değerlendirilmektedir. Sahip olunan iş açısından ele alındığında ise yine annelerin %74.5'inin ev kadını olması, %15.2'sinin ise diğer başlığı altında yer alan düşük statülü işe sahip olmaları hipotezi destekleyecek veriler elde edilememesine neden olarak görülmektedir.

Araştırmanın diğer hipotezi olan uzun süreli ikamet edilen bölge ve sosyo-ekonomik statüsünün cinsiyetçilik değerlerinde önemli bir değişken olduğu hipotezi ise kısmen desteklenmiştir. Literatürde verilen anne baba birlikteliğinin ve gelir düzeyinin cinsiyetçi söylemleri, değerleri etkilediğine ilişkin yazına rağmen sosyo-ekonomik düzey açısından istatistiksel olarak fark bulunamamıştır. Bu durum katılımcıların ailelerinin %90,6'sının birlikte olması ve yine ailelerin %63.6' sının gelirinin 3.500 TL'nin altında olması ile açıklanabilir. Zira Türk-İş' in (2018) dört kişilik bir ailenin gıda ve asgari harcamalarını ele alarak Ankara merkezli yaptığı araştırma sonuçlarına göre 5.584.20 TL olarak belirlenen yoksulluk sınırı esas alınırca yüksek gelir sayılamayacak 5000 TL'nin üstünde gelire sahip ailelerin oranı sadece %13'tür. Bununla birlikte araştırma sonuçları uzun süreli ikamet edilen yerin erkeklerin DC ile negatif bir ilişkisi olduğunu, diğer bir deyişle ikamet edilen yerin DC tutumları etkilediğini ortaya koymuştur. Bu durum cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde ve sahip olunan sosyal duruşun inşasında kültürün önemli bir rolü olduğu görüşünü destekler niteliktedir.

Değişkenler göz önüne alındığında özellikle ailelerle ilgili bilgi toplanacak olması durumunda koşulların önceden belirlenerek bu koşulları sağlayanlar arasında seçkisiz örnekleme gidilmemesi bu araştırmanın sınırlılıklarındandır. Sınırlılıklarına rağmen çalışmanın alana katkılarından bahsetmek gerekirse babanın mesleğinin içeriğinin önemli olduğu görülmektedir.

Çalışmada ayrıca erkeklerin DC, KC ve TC arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Yani DC ve KC tutumlar arttıkça toplam cinsiyetçilikte artmaktadır. Ancak kadınlarda etkili olan cinsiyetçilik türünün KC olduğu, KC tutumlar arttıkça DC tutumların da arttığı arttığı görülmüştür. Kadınların KC tutumlarının yüksek olması kişisel savunmasızlıklarını inkar ve örtbas ederek benlik koruma işlevine hizmet etmek istemelerinden kaynaklanabilir. Zira kadınlar ancak KC tutumlara uyum sağlayarak kendini olumsuz duygulardan kurtarabilir. Bu durum kadınlara aynı zamanda bilişsel ekonomi sağlayarak, aşağı doğru yapacakları kavramsallaştırmayı sorgulamama imkânı verir. Böylece diğerlerini küçümseyen kadınlar bunun doğal bir sonucu olarak DC tutumlara yönelebilir.

Araştırmanın değişkenleri açısından bakıldığında sadece babanın güvenlik görevlisi olması durumunda cinsiyetçi tutumun söz konusu olması, diğer durumlarda cinsiyetçiliğe ilişkin anlamlı bir ilişki bulunamaması (literatürdeki ebeveyn eğitim, statü ve gelir düzeyinin cinsiyetçilik skorlarını etkilediği bilgisine rağmen) son yıllarda toplumsal cinsiyet kavramının yeniden tanımlanması, kadınların her alanda daha fazla hak ve eşitlik talepleri, bu talepleri uluslararası platformlara taşınmaları nedeniyle açıklanabilir. Zira feminist literatürde de belirtildiği gibi bazı ülkelerde uygulamada ve yasalarda yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin sonunda yürürlüğe konulan cezai yaptırımlar ayrımcılığın adeta yer altına çekilmesine, kaba ayrımcılık örneklerinin azalmasına, şekil değiştirmesine neden olmuştur. Bu nedenle katılımcılar son dönemlerde üniversitelerde değişik biçimlerde ele alınan toplumsal cinsiyet konularının da etkisi ile toplumdaki genel yönelime göre cevap vermiş olabileceği gibi, bu durum gizli ve örtük cinsiyetçilik (kadın erkek eşitliğinin kabul edildiği ancak yine de kadınların önemsenmediği) örnekleri göstermedikleri anlamına gelmeyebilir.

Ancak sebep ne olursa olsun bu sonuçlar eğitim ve cinsiyetçi tutumlar arasında bir bağlantı olduğunun kanıtı olarak da değerlendirilebilir. Zira Sabancıoğlu ve arkadaşlarının da belirttiği gibi (2007) empatik eğilim ve iletişim becerileri lisans eğitimi ile gelişebilir. Özellikle gelişen empatik beceriler ve iletişim fakültelerinde ele alınan toplumsal cinsiyet meselesi ebeveynlerin statü ve eğitimine rağmen (araştırmaya ağırlıklı olarak düşük eğitim düzeyi, düşük mesleki statü ve düşük gelir grubuna sahip ailelerin çocukları dahil olmuştur) çocukların cinsiyetçi olmayabileceği sonucunu düşündürmektedir. Bu durum yeni çalışmalarla ortaya konulabilir.

Sonuç olarak, katılımcıların cinsiyetçiliğinin akran ve aldıkları eğitimlerden etkilenmiş olabileceğine dair güçlü öngörüler doğrultusunda, ders içeriklerine toplumsal cinsiyet konusu empatik becerileri de içerecek şekilde dahil edilmelidir. Bu yapılırken toplumsal cinsiyet ayrı bir konu olarak ele alınmanın yanı sıra, tüm ders içeriklerini kesen bir konu olarak içeriklere dahil edilmelidir. Siyasi irade kadın konusunda geçtiğimiz dönemlerde gösterdiği kararlılığı sürdürmeli, politikalarına toplumsal cinsiyet bakış

açısıyla yön vermelidir. Bulunulan kültür ve çevrenin yanı sıra empatik becerilerde eğitimin önemi göz önüne alınarak toplumun eğitimi konusunda tutarlı politikalar uygulanmalıdır. STK'lar bu güne kadar yaptıkları projeleri artırarak, çeşitlendirerek sürdürmeli, projelerin sürdürülebilirlikleri üzerinde önemle durulmalıdır.

Kaynaklar

Arslan, A. (2004). Medyanın Birey, Toplum ve Kültür Üzerine Etkisi, *Journal of Human Science*, Vol 1, No:1, 1-12.

Baudrillard, J. (1997), *Tüketim Toplumu* (Çev. Hazal Deliceçaylı – Ferda Keskin), Ayrıntı, İstanbul.

Brant, C.R., Mynatt, C.R., Doherty, M.E. (1999), Judgments About Sexism.A Policy Capturing Approach, *Sex Roles*, 41(5-6), 347-374.

Burt, K.B., Scott, J. (2002), Parent and Adolescent Gender Role Attitudes in 1990s Great Bratian, *Sex Roles*, 46(7-8), 239-245.

Capaldi, N., Mill J.S. (2004), *A Biography*, England:Cambridge University Press.

Crandall, C., Martinez, R. (1996), Culture, Ideology and Attitudes, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(11), 1165-1176.

Crane, 2003: 32 Keane, John (1998), *Şiddetin Son Yüzyılı* (Çev. Bülent Peker), Ankara: Dost Yayınları.

Cüceloğlu, D. (2017), *Geliştiren Anne Baba*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Donovan, J. (2005), *Feminist Teori* (Çev. Aksu Bora vd.), İstanbul: İletişim Yayınları.

Dökmen, Z.Y (2015), *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Dulin, A.M. (2007), A Lesson on Social Role Theory:An Example of Human Behavior in the Social Environment Theory, *Advanced in Social Work*, Vol. 8, No:1, 104-112.

Ecevit, Y, (2011), Feminist Bilincin Gelişimi ve Türkiye’de Feminist Hareket Tarihi, Yıldız Ecevit, Nadide Karkiner içinde, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, 2-29, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, No:2307.

Ekehammar, B., Akrami, N., Araya, T., (2000), Development and Validation of Swedish Classical and Modern Sexism Scales, *Scandinavian Journal of Psychology*, 41(4), 307-314.

Gencil, M., Binark, M. (2000), *Medya ve Cinsiyetçilik*, Ankara: Kadın Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Glick, P., Fiske, S. T. (1996), The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Sexism, *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 491-512.

Glick, P., Fiske, S. T. (1997), Hostile and Benevolent Sexism Measuring Ambivalent Sexist Attitudes toward Women, *Psychology of Women Quarterly*, 21, 119-135.

Glick, P. ve Fiske, S. T. (2001),. Ambivalent Sexism, *Advances in Experimental Social Psychology*, 70, 115-188.

Gök, M. (2016), Kadına Yönelik Şiddetin Kuramsal Temelleri ve Çözüm Önerileri, *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish and Turkic*, Volume 11/2, Winter, 451-472.

Güler, N. (2014), İletişim, Toplumsal Cinsiyet ve İdeoloji, *Journal of Yaşar University*, Cilt 9, Sayı 34, 6023-6043.

Gültekin, M. (2014), “Bilimsel Araştırmalarda Kadın-Erkek Farklılıkları”, *Aile Akademisi Derneği*, http://turkiyeaileplatformu.com/wpcontent/uploads/2014/07/arastirma_kadin_erkek_farkliliklari.pdf, Erişim Tarihi, 28.11.2017.

Hartmann, H. (2006), *Marksizm 'le Feminizm 'in Mutsuz Evliliği*, çev. Gülşad Aygen, İstanbul: Agora.

İmançer, D., İmançer, A. (2002), Televizyon Reklamlarında Kadın Sunumuna Özgü Klişeler, *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Ankara.

Kağıtçıbaşı, Ç., Sunar, D. (1992), Family and Socialization in Turkey, J. L. Roopnarine, D. B. Carter içinde *Annual Advances in Applied Developmental Psychology. Parent-Child Socialization in Diverse Cultures*, Vol. 5, 75-88.

Keane, J.(1998), *Şiddetin Son Yüzyılı*, Çev. Bülent Peker, Ankara:Dost Yayınları.

Keskin, F. (2014), *Politik İletişim Sözlüğü*, Ankara: İmge Kitapevi.

Keskin, F., Uluşan, A. (2016), Kadının Toplumsal İnşasına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme, *Akdeniz İletişim Dergisi*, Sayı 26, 48-69.

Kulik, L. (2004), Predicting Gender-Role Attitudes Among Mothers and Their Adolescent Daughters in Israel, *Affilia*, 19(4), 437-449.

Kuzlak, A., Çuvaş, B., Sakallı-Uğurlu, N.(2017), Anne Babaların Eğitim Düzeyi ve Mesleki Statüleri ve Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetçiliği ve Muhafazakarlığı Arasındaki İlişki, *Nesne Psikoloji Dergisi*, Cilt 5, Sayı 9, Volume 5, Issue 9, 89-107.

Leaper, C., Friedman, C. K. (2007), The Socialization of Gender J. Grusec ve P. Hastings içinde, *The Handbook of Socialization: Theory and Research*:561–587, New York: Guilford.

Madsen, D. (2000), *Feminist Thought: A Comprehensive Introduction*, London: Routledge.

Marshall, G. (1998), *Sosyoloji Sözlüğü*, (çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Michel, A. (1995), *Feminizm*, çev. Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim Yayınları.

Montanes, P., DE Lemus, S., Bohner, G., Megías, J. L., Moya, M., Garcia-Retamero, R. (2012), Intergenerational Transmission of Benevolent Sexism from Mothers to Daughters and its Relation to Daughters' Academic Performance and Goals, *Sex Roles*, 66(7-8), 468-478.

Oskay, Ü. (2014), *XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri*, Ankara: İnkilap Yayınevi.

Özbudun, Sibel(2007) *Küreselleşme, Kadın ve Yeni Ataerki*, Ütopya ,Ankara

Plumwood, V. (2004), *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek* (Çev. B. Ertuğ), İstanbul: Metis.

Polat, A. (2016), AKP' nin Muhafazakar Demokrasi Söylemi ve Kadının Toplumsal İnşası, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Ronai, C.R., Zsembik, B.A., Feagin, J.R. (1997), *Living with Everyday Sexism in the Third Millennium*, London/New York: Routledge.

Sabancıoğulları, S.,Kelleci, M.,Doğan, S.,Gölbaşı, Z. (2007), Entegre Eğitim Programında Öğrenim Gören Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerinin Yıllara Göre İncelenmesi, *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11(2), 1-6.

Sakallı-Uğurlu, N. (2002),”Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Türk Psikoloji Yazıları*, 17 (49), 47-58.

Sakallı-Uğurlu, N. (2003), “Cinsiyetçilik: Kadınlara ve Erkeklere İlişkin Tutumlar ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı”, *Türk Psikoloji Yazıları*, 6 (11-12), 1-20.

Sevim, A. (2005), *Feminizm*, İstanbul, İnsan Yayınları.

Şimşek, L. (2000), *Günümüz Basınında Kadınlar*, İstanbul: Alt Kitap.

Tenenbaum, H. R., Leaper, C. (2002), Are Parents' Gender Schemas Related to Their Children's Gender-Related Cognitions? A Meta-Analysis, *Developmental Psychology*, 38(4), 615.

Thomsen, B. V. (2008), *Son Sömürge: Kadınlar*, (Çev. Yıldız T. Türkan), İstanbul: İletişim Yayınları.

Tomlinson, J. (1999), *Küreselleşme ve Kültür*, Çev: A.Eker, İstanbul:Ayrıntı.

Türk-İŞ (Haziran 2018) <http://www.turkis.org.tr/HAZIRAN-2018-ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d60736>, Erişim tarihi, 24.07.2018.

United Nations Development Programme (UNDP) (2016), *Human development*

report 2015: *Human Development For Everyone*. Erişim tarihi: 14 Nisan 2018, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf.

Watkins, S. A., Rueda, M., Rodriguez, M. (1996), *Çizgilerle Feminizm: Yeni Başlayanlar İçin*, Çev. Erol Selkirk, İstanbul:Milliyet.

World Economic Forum (2017) The Global Gender Gap Report 2017. Erişim Tarihi 14 Nisan 2018, <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2017>.

Yıldırım, Y. (2008) *Ütopyanın Kadınları, Kadınların Ütopyası*, İstanbul:Sel.

Yılmaz, E. (1990) Kadınlik Arzuları ve Çağrışmaları, *Birikim*, Mart.

Zeyneloğlu, S. (2008), Ankara' da Hemşirelik Eğitimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları, Doktora Tezi, *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

Zoonen, Van L. (1997), Medyaya Feminist Yaklaşımlar, (Der. S. İrvan) *Medya Kültür Siyaset*, Ankara:Ark Yayınları.